

Račun fizikalno-kemijskih količin nitridov $Fe_{2-3}N$ za temperaturi 298 in 843 K

Calculation of the Physical - Chemical Values of Nitrides $Fe_{2-3}N$ at Temperatures 298 and 843 K

Breže Borivoj, TAM - Gospodarska vozila, Maribor

V literaturi so podane vrednosti osnovnih termodinamskih količin ζ -nitrida Fe_2N in γ -nitrida Fe_4N , ne pa tudi ϵ -nitrida $Fe_{2-3}N$.

Na osnovi analize faznega diagrama železo-dušik in diagrama odvisnosti reakcijske proste energije $\Delta GR = RT \ln pN_2$ od temperature za kovinske nitride ter upoštevajoč možnost transformacije ortorombičnega ζ -nitrida Fe_2N v heksagonalni ϵ -nitrid $Fe_{2-3}N$ lahko izračunamo z metodo linearne interpolacije osnovne termodinamične količine tudi za ϵ -nitrid $Fe_{2-3}N$. Tako smo za ϵ -nitride $Fe_{2,1}N$, $Fe_{2,3}N$ in $Fe_{2,5}N$ izračunali tvorbene ΔH , ΔS in ΔG za standardne pogoje in koeficiente a in b molarne toplote cp . Te vrednosti smo vstavili v izraze za račun reakcijskih ΔH , ΔS in ΔG pri temperaturi 843 K kot najpogostejši temperaturi nikotriranja (karbonitriranja). Z regresijsko analizo smo izračunali reakcijske proste energije ΔGR za imenovane nitride kot linearne funkcije temperature od 298 do 843 K.

S pomočjo analize faznega diagrama železo-dušik smo ugotovili, da zgornja meja snovnega deleža železa v ϵ -nitridu $Fe_{2-3}N$ pri temperaturi okolice ni 3,0, ampak 2,5. Nitrid Fe_3N obstoja kot homogena faza šele nad 760 K.

Ključne besede: osnovne termodinamske količine ζ -nitrid Fe_2N , ϵ -nitrid $Fe_{2-3}N$, γ -nitrid Fe_4N , tvorbena in reakcijska prosta energija, temperatura 298 in 843 K.

In literature it is possible to find the basic thermodynamic values of ζ -nitride Fe_2N and γ -nitride Fe_4N , but not the values for ϵ -nitride $Fe_{2-3}N$.

By analysing the phase diagram iron-nitrogen and the diagram expressing the dependence of free reaction energies $\Delta GR = RT \ln pN_2$ on the temperature of metal nitrides and considering the strong possibility of transformation of orthorombic ζ -nitride Fe_2N into hexagonal ϵ -nitride $Fe_{2-3}N$ the basic thermodynamic values also for the ϵ -nitride $Fe_{2-3}N$ can be calculated, simply by using the linear interpolation method. Thus the formative ΔH , ΔS in ΔG for standard conditions and the coefficients a and b for cp were calculated for ϵ -nitrides $Fe_{2,1}N$, $Fe_{2,3}N$ and $Fe_{2,5}N$. These values were inserted into expressions for calculating ΔH , ΔS in ΔG at the temperature 843 K, which is the usual temperature for NITEMPERING® or NIKOTRIEREN® (germ). By the regression analysis the free reaction energies ΔGR for the mentioned nitrides were calculated as the linear functions of temperature from 298 to 843 K.

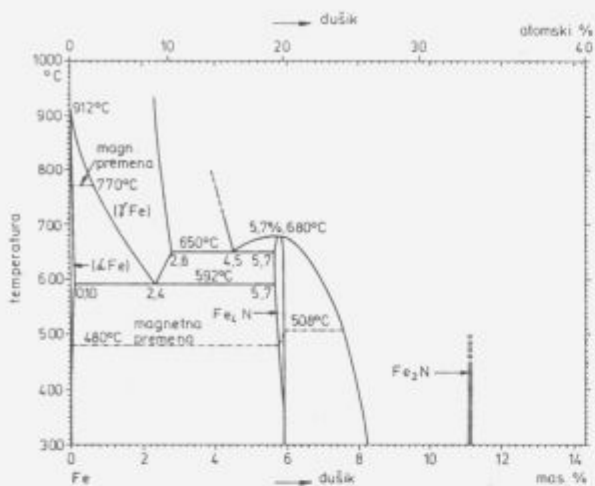
It has been established from the iron-nitrogen phase diagram that the upper limit of the atomic part of iron in the ϵ -nitride $Fe_{2-3}N$ at the room temperature is not 3.0 but 2.5. The nitride Fe_3N exists as the homogeneous phase only above 760 K.

Key words: basic thermodynamic values of ζ -nitride Fe_2N , ϵ -nitride $Fe_{2-3}N$, γ -nitride Fe_4N , formation and free reaction energy, temperature 298 and 843 K.

1. Uvod

Železovi nitridi: ζ -nitrid Fe_2N , ϵ -nitrid $Fe_{2-3}N$ in γ -nitrid Fe_4N so že dalj časa kristalografsko natančno določeni¹. Enako velja tudi za osnovne termodinamske količine ζ -nitrida Fe_2N in γ -nitrida Fe_4N . S termodinamskega vidika so ϵ -ni-

trid $Fe_{2-3}N$, ki je tehnološko vsaj toliko pomemben kot γ -nitrid Fe_4N , raziskovali v znatno manjšem obsegu kot oba ostala nitrida^{2,3}. Določili niso (še) niti molske mase ϵ -nitrida $Fe_{2-3}N$. Pri tem moramo upoštevati, da kinetiko nastajanja in rasti ϵ -(karbo) nitridov izredno pogosto raziskujejo in da je o njej dosti znanega^{4,5}.

Slika 1. Binarni fazni diagram železo-dušik⁶
 Figure 1. Binary phase diagram iron-nitrogen⁶

Molsko maso in osnovne termodinamske količine ε-nitrída Fe_{2,3}N lahko ugotovimo z razmeroma enostavnimi računi. Kot izhodišče zanje služijo analize faznega diagrama železo-dušik (slika 1)⁶ in novejšega diagrama odvisnosti reakcijske proste energije ΔG_R=RT ln p_{N₂} od temperature, v katerega je poleg premice za nastanek γ-nitrída Fe₃N vrisana tudi premica za nastanek ζ-nitrída Fe₂N (slika 2)⁷.

2. Metodologija računa

2.1 Molska masa:

Spodnjo in zgornjo mejo snovnega deleža železa v ε-nitridu Fe_{2,3}N dobimo na osnovi analize faznega diagrama železo-dušik⁶ na sliki 1.

Za tehnološke procese zanimivo področje obstojnosti ε-nitrída Fe_{2,3}N kot homogene faze je v faznem diagramu železo-dušik⁶ na sliki 1 zelo široko: pri 573 K (300°C) sega od 8.3 do 11.1% dušika. Mejna vrednost med enofaznim področjem ε-nitrída Fe_{2,3}N in dvofaznim področjem nitrinov ε+γ znaša po gornjem diagramu pri 573 K (300°C) 8.3%, kar ustreza snovnemu deležu železa 2.77. Snovnemu deležu železa 3.0 ustreza 7.72% dušika, ki jih vsebuje dvofazna zmes nitrinov ε+γ. To zmes sestavlja pri 573 K od 75 do 80% ε-nitrída Fe_{2,3}N. Nitrid Fe₃N nastopa kot homogena faza šele nad 763 K (490°C).

Zgornja mejna vrednost snovnega deleža železa v ε-nitridu Fe_{2,3}N pri 298 K je najverjetneje še nižja od 2.7. Če v diagramu na sliki 1 ekstrapoliramo mejno linijo faznih področij ε+γ in ε s temperature 673 K (400°C) na 298 K (25°C), bo mejna vrednost dušika med navedenima področjima zelo blizu 9% dušika. Ta vrednost ustreza snovnemu deležu železa 2.5.

Mejna vsebnost dušika med enofaznim področjem ε-nitrída in dvofaznim področjem nitrinov ε + ζ leži v gornjem diagramu na sliki 1 pri 11.1%, kar ustreza snovnemu deležu železa 2.03. Ta vrednost snovnega deleža železa je znatno bližja spodnji meji v empirični formuli za ε-nitrid, zato je ne bomo korigirali.

Glede na to, da se lahko eksistenčno področje ε-nitrída pod 573 K (300°C) znatno zoži (snovni delež železa v ε-nitridu pade pod 2.7) bomo v nadaljnjem obravnavali nitride Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N kot faze, ki obstajajo tudi pri 298 K (25°C) kot ena sama strukturna varianta nitrída.

Molske mase ε-nitrinov izračunamo po relaciji:

$$M = 55,85n + 14,008 \quad (1)$$

pri čemer pomeni n – snovni delež železa, koeficienta 55,85 in

14,008 pa molsko maso železa oziroma dušika. Kot snovni delež n vstavljamo vrednosti 2.1, 2.3, in 2.5.

Vrednosti molske mase in vsebnosti dušika v nitrilih ζ, ε in γ so navedene v tabeli 1.

2.2 Termodinamske količine ε-nitrinov:

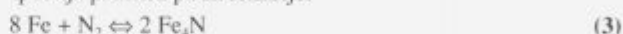
Računi osnovnih termodinamskih količin ε-nitrinov Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N, in Fe_{2,5}N temeljijo na osnovi analize odvisnosti RT ln p_{N₂} za nastanek ζ-nitrída Fe₂N in γ-nitrída Fe₃N od temperature, ki je prikazana v diagramu na sliki 2.

Premici RT ln p_{N₂}, ki omejujeta črtkano področje v tem diagramu, sta vzporedni in zelo blizu ena drugi.

Zgornja premica velja za reakcijo:

spodnja premica pa za reakcijo:

Če dokažemo, da sta premici vzporedni, lahko na osnovi aditivnosti molskih količin določimo tudi področje obstojnosti premic za ε-nitride Fe_{2,2-3}N v diagramu na sliki 2 kot šop njima vzporednih premic znotraj črtkanega pasu.

Za dokazovanje linearne odvisnosti reakcijske proste energije ΔG_R bomo uporabili zvezo:

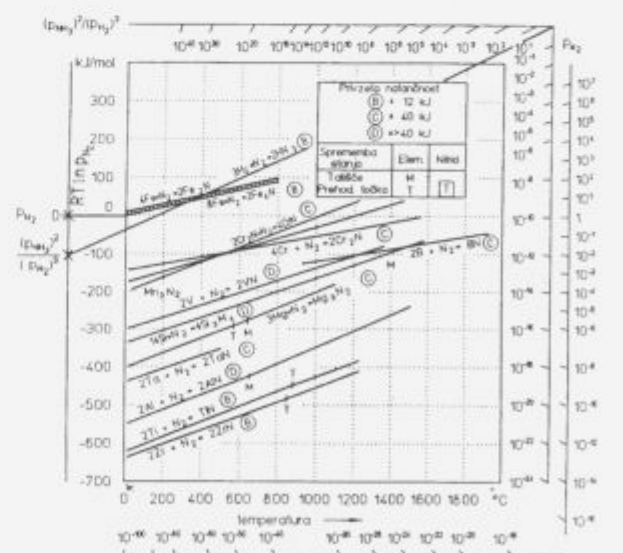
$$\Delta G_R = \Delta H_R - T \cdot \Delta S_R \quad (4)$$

pri čemer podajamo ΔH_R v J, ΔS_R v JK⁻¹, temperaturo T pa v K.

ΔH_R in ΔS_R v izrazu (4) dobimo z regresijsko analizo reakcijskih termodinamskih količin ΔH_R, ΔS_R in ΔG_R za nastanek ζ-nitrída Fe₂N (reakcija 2) in γ-nitrída Fe₃N (reakcija 3) pri temperaturah 298 K, 373 K, 473 K, 573 K, 673 K, 773 K in 843 K. Za račun reakcijske proste energije ΔG_R za nastanek nitrinov ζ in γ pri standardnih pogojih in za temperature od 298 do 843 K uporabimo naslednja izraza:

$$\Delta G_R^\circ = \Delta H_R^\circ - 298^\circ \Delta S_R^\circ \quad \text{in} \quad (5)$$

$$\Delta G_R = \Delta H_R - T^\circ \Delta S_R = \Delta H_R^\circ + \int \Delta C_p dT - T(\Delta S_R^\circ + \int \frac{\Delta C_p}{T} dT) \quad (6)$$

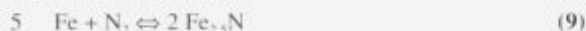
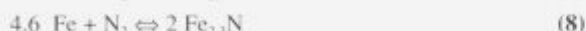
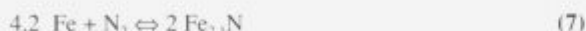
Slika 2. Odvisnost RT ln p_{N₂} od temperature za nekatere kovinske nitride⁷

Figure 2. Dependence RT ln p_{N₂} on temperature for some metallic nitrides⁷

Vzporednost premic lahko najpreprosteje dokažemo z razliko reakcijskih prostih energij ΔG_R med reakcijama (2) in (3) na temperaturah 298 in 843 K. Izračunana razlika med ΔG_R pri določeni temperaturi je hkrati merilo za širino pasu med premicama za reakciji (2) in (3).

V primeru, da sta premici za reakcijsko prosto energijo ΔG_R za nastanek nitridov ζ in γ vzporedni (t.j., razlika njunih prostih reakcijskih energij ΔG_R je pri 298 K enaka razliki njunih reakcijskih prostih energij ΔG_R ali pa je še sprejemljiva), bomo po enačbah (5) in (6) izračunali za ε-nitride Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N ΔH_R, ΔS_R in ΔG_R. V ta namen moramo poznati:

* enačbe reakcij

* vrednosti tvorbenih ΔH^o₂₉₈, ΔS^o₂₉₈, ΔG^o₂₉₈ in koeficienta a in b v izrazu za molarno toploto c_p za nitride Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N. Če predpostavimo, da velja za navedene termodinamske količine ε-nitridov zakon aditivnosti molskih količin, lahko uporabimo metodo linearne interpolacije. Kot mejne vrednosti smo vzeli termodinamske količine³ za ζ-nitrid Fe₂N in γ-nitrid Fe₄N, ki so podane v tabeli 3. Najprej izračunamo razlike mejnih vrednosti za posamezne termodinamske količine npr. za tvorbeno entalpijo ΔH^o₂₉₈. Nato razlike mejnih vrednosti pomnožimo z interpolacijskim koeficientom, ki ga izračunamo po formuli:

$$X = \frac{\epsilon - 2}{2} \quad (10)$$

pri čemer pomeni ε snovni delež železa v ε-nitridu tj. Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N.

Vrednosti interpolacijskih koeficientov za nitride Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N so podane v tabeli 2. Dobljene produkte prištejemo k termodinamskim količinam za ζ-nitrid Fe₂N. Rezultate teh računov tj. vrednosti za tvorbeno ΔH^o₂₉₈, ΔS^o₂₉₈, ΔG^o₂₉₈ ter koeficienta a in b v izrazu za molarno toploto za nitrid(e) Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N podajamo v tabeli 3.

Izračunane vrednosti reakcijskih ΔH_R, ΔS_R, ΔG_R za en mol ε-nitridov Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N pri temperaturah 298 in 843 K so poleg vrednosti za ζ-nitrid Fe₂N in γ-nitrid Fe₄N podane v tabeli 4.

Vrednosti ΔH_R in ΔS_R v izrazu (4) za linearno odvisnost reakcijske proste energije ΔG_R od temperature T so za nastanek 2 molov ζ-nitrida Fe₂N, 2 molov ε-nitridov Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N podane v tabeli 5.

V tabeli 6 so podane vrednosti za reakcijsko prosto energijo ΔG_R za nastanek 2 molov zgoraj imenovanih nitridov pri temperaturah 298 in 843 K.

Reakcijska prosta energija ΔG_R je izračunana na dva načina. V stolpcih z oznako 1 so podane vrednosti, izračunane s pomočjo izrazov (5) in (6), v stolpcih z oznako 2 pa so vrednosti, izračunane s pomočjo izraza (4). V stolpcih z oznako 3 je podana relativna razlika med vrednostmi za posamezen računski postopek glede na vrednost, dobljeno z izrazom (5) in /ali (6).

Vzporedne premice v diagramu na sliki 3 predstavljajo linearno odvisnost reakcijske proste energije ΔG_R od temperature T (4) za nastanek imenovanih nitridov. Zaradi boljše preglednosti so v diagramu označene samo točke za vrednost reakcijske proste energije ΔG_R pri temperaturah 298 in 843 K.

3. Rezultati računov

nitrid	molska masa (gr)	vsebnost dušika (%)
ζ = Fe ₂ N	125,708	11,14
ε = Fe _{2,1} N	131,293	10,67
ε = Fe _{2,3} N	142,463	9,83
ε = Fe _{2,5} N	153,633	9,12
γ = Fe ₄ N	237,408	5,90

Tabela 1. Molska masa in vsebnost dušika v nitridih ζ, ε in γ.

nitrid	interpolacijski koeficient X
Fe _{2,1} N	0,05
Fe _{2,3} N	0,15
Fe _{2,5} N	0,25

Tabela 2. Interpolacijski koeficienti X za ε-nitride Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N.

nitrid	ΔH ^o ₂₉₈	ΔS ^o ₂₉₈	ΔG ^o ₂₉₈	a	b
	[kJ mol ⁻¹]	[J K ⁻¹ mol ⁻¹]	[kJ mol ⁻¹]	[J K ⁻¹ mol ⁻¹]	[J K ⁻¹ mol ⁻¹]
ζ = Fe ₂ N	-3,77	101,32	-33,96	62,43	25,50
ε = Fe _{2,1} N	-4,12	104,06	-35,13	64,92	25,92
ε = Fe _{2,3} N	-4,84	109,55	-37,48	69,92	26,78
ε = Fe _{2,5} N	-5,55	115,03	-39,83	75,91	27,63
γ = Fe ₄ N	-10,89	156,17	-57,43	112,37	34,16

Tabela 3. Izračunane tvorbeno ΔH^o₂₉₈, ΔS^o₂₉₈, ΔG^o₂₉₈ in koeficienta a in b za specifično molarno toploto c_p za nitride ζ, ε in γ

reakcija	temperatura T [K]					
	298		843		843	
	ΔH _R	ΔS _R	ΔG _R	ΔH _R	ΔS _R	ΔG _R
4Fe+N ₂ ⇌2Fe ₂ N	-3,77	-48,84	10,79	-4,57	-49,11	26,83
4,2Fe+N ₂ ⇌2Fe _{2,1} N	-4,12	-48,82	10,43	-5,16	-49,42	26,51
4,6Fe+N ₂ ⇌2Fe _{2,3} N	-4,84	-48,75	9,67	-6,35	-50,02	25,82
5Fe+N ₂ ⇌2Fe _{2,5} N	-5,55	-48,69	8,94	-7,52	-50,68	25,18
8Fe+N ₂ ⇌2Fe ₄ N	-10,89	-48,34	3,52	-15,26	-55,35	30,40

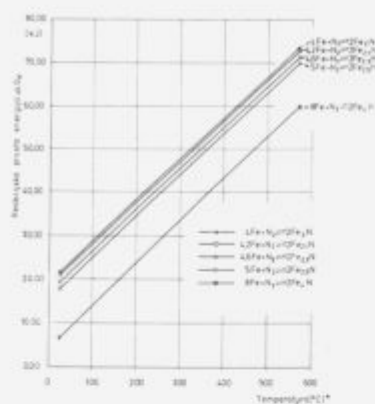
Tabela 4. Reakcijske ΔH_R, ΔS_R in ΔG_R na temperaturah 298 in 843 K za nitride ζ, ε in γ

reakcija	ΔH _R [J]	ΔS _R [JK ⁻¹]
4Fe+N ₂ ⇌2Fe ₂ N	-6817	-95,3
4,2Fe+N ₂ ⇌2Fe _{2,1} N	-7656	-95,6
4,6Fe+N ₂ ⇌2Fe _{2,3} N	-9239	-95,7
5Fe+N ₂ ⇌2Fe _{2,5} N	-10822	-96,0
8Fe+N ₂ ⇌2Fe ₄ N	-22647	-98,1

Tabela 5. ΔH_R in ΔS_R v izrazu (4) za linearno odvisnost ΔG_R od temperature T v območju od 298 do 843 K za nitride ζ, ε in γ.

reakcija	reakcijsko prosta energija ΔG _R [kJ] pri temperaturah					
	298		843		570	
	1	2	3	1	2	3
4Fe+N ₂ ⇌2Fe ₂ N	10,79	10,79	0,05	36,82	36,76	0,17
4,2Fe+N ₂ ⇌2Fe _{2,1} N	10,43	10,42	0,10	36,96	36,47	0,25
4,6Fe+N ₂ ⇌2Fe _{2,3} N	9,67	9,64	0,26	35,82	35,72	0,28
5Fe+N ₂ ⇌2Fe _{2,5} N	8,94	8,89	0,53	35,18	35,05	0,36
8Fe+N ₂ ⇌2Fe ₄ N	3,52	3,29	6,38	30,40	30,03	1,23

Tabela 6. Vrednosti ΔG_R pri temperaturah 298 in 843 K po računih (5) in (6) in kot linearne funkcije (4) za nitride ζ, ε in γ.

Slika 3. Temperaturna odvisnost reakcijske proste energije ΔG_R za nitride ζ , ϵ in γ

Figure 3. The temperature dependence of reactive free energy ΔG_R for iron nitrides ζ , ϵ in γ

4. Analiza rezultatov in diskusija

Absolutna razlika med reakcijskima prostima energijama ΔG_R za reakciji (2) in (3) znaša pri temperaturi 298 K 14,53 kJ⁻¹, pri 843 K pa 12,85 kJ⁻¹.

* – izračunamo s pomočjo izraza (5)

** – izračunamo s pomočjo izraza (6)

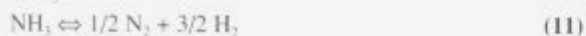
Če bi bili premici vzporedni, bi morali biti razliki proste energije ΔG_R med reakcijama (2) in (3) pri temperaturah 298 in 843 K enaki, v našem primeru pa se razlikujeta za razred velikosti 12%, kar je še sprejemljivo. To velja toliko bolj, če primerjamo razred velikosti razlik proste energije ΔG_R med reakcijama (2) in (3) pri temperaturah 298 in 843 K z absolutno vrednostjo natančnosti razreda B⁷ t. j. 12 kJ. Torej lahko privzamemo, da sta premici za reakcijsko prosto energijo ΔG_R za nitrída ζ -Fe₂N in γ -Fe₂N med seboj vzporedni, kar pomeni, da bodo njima vzporedne tudi premice za nastanek ϵ -nitrinov Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N.

Premice za nastanek nitrinov ϵ -nitrinov Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N po reakcijah (7), (8) in (9) so v diagramu na sliki 3 tik pod premico za nastanek ζ -nitrída Fe₂N, kar je v skladu z možnostjo transformacije⁸ ortorombičnega ζ -nitrída v heksagonalni ϵ -nitríd. ζ -nitríd preide namreč pri temperaturah nad 500°C v prisotnosti (že) zelo majhne deleža vodika v ϵ -nitríd.

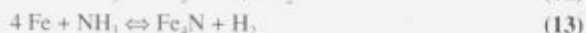
Pozitivne vrednosti ΔG_R v tabeli 4. kažejo na to, da z molekularnim dušikom N₂ ni mogoče nitrirati železovih zlitin. Disociacijski tlaki p_{N₂} v diagramu na sliki 2 to samo potrjujejo.

S tehnološkega vidika je bolj smiselno raziskovati tiste reakcijske sisteme, pri katerih se sprošča monoatomarni dušik, saj lahko le ta difundira v Fe₂.

Monoatomarni dušik nastaja pri termični disociaciji amoniaka NH₃:

Če seštejemo enačbo (2) ozir. (3) ter enačbo (11), dobimo sistem:

V literaturi⁷ je za ΔG_R podana naslednja temperaturna odvisnost:

za reakcijo (12):

$$\Delta G_R = 49496 - 67T \text{ (kJ/mol)} \quad (14)$$

za reakcijo (13):

$$\Delta G_R = 38519 - 61,5T \text{ (kJ/mol)} \quad (15)$$

Za razliko od reakcij z dušikom je ΔG_R pri temperaturi 843 K negativna in znaša za reakcijo (12) -6,98 kJ/mol, za reakcijo (13) pa -13,36 kJ/mol. Absolutna razlika reakcijskih prostih energij ΔG_R med izrazoma (14) in (15) znaša za temperaturo 298 K 9,35 kJ/mol, za temperaturo 843 K pa 6,38 kJ/mol. Njuna relativna razlika za temperaturi 298 in 843 K presega 30 oziroma 45%, kar je preveč za dokazovanje vzporednosti. Ker je področje med premicama za odvisnost reakcijske proste energije ΔG_R od temperature, definiranimi z izrazoma (14) in (15) še ožje kot pri reakcijah železa Fe_x z dušikom (2) in (3), je dokaj verjetno, da ležijo tudi v tem primeru premice za odvisnost reakcijske proste energije ΔG_R od temperature pri nastajanju ϵ -nitrinov Fe_{2,1}N, Fe_{2,3}N in Fe_{2,5}N tesno ena nad drugo ne glede na to ali so vzporedne ali ne.

5. Zaključek

Zelo majhne razlike v velikosti termodinamskih količin med posameznimi modifikacijami železovih nitrinov prav gotovo predstavljajo veliko oviro pri eksperimentih. Zato lahko dobimo širšo, kvantitativno bolj izostreno predstavo o termodinamskih količinah ϵ -nitrída (nitrinov) le z računi, ki temeljijo na aditivnosti osnovnih molških termodinamskih količin. Rezultate računov vzamemo kot orientacijske vrednosti, ki pa zaradi zelo ozkega področja odvisnosti reakcijske proste energije ΔG_R od temperature, ne morejo bistveno odstopati od dejanskih vrednosti. Torej lahko s precejšno gotovostjo postavimo, da ima ϵ -nitríd kot intersticijska spojina prehodne kovine z dušikom s termodinamskega vidika podobne karakteristike kot trdna raztopina. V tem smislu bi bilo treba definirati tudi molško maso in termodinamske količine ϵ -nitrída (nitrinov).

6. Literatura

- J. Moore: *Chemical Metallurgy*, Mineral Resources Center, University of Minnesota, Minneapolis, 1963.
- I. Barin, O. Knacke, O. Kubaschewsky: *Thermochemical properties of inorganic substances*, Springer Berlin, Heidelberg, New York; Stahleisen; Düsseldorf, 1973, 1977, str. 300.
- A. Fernandez Guillermet, H. Du: Thermodynamic Analysis of the Fe-N System Using the Compound-Energy Model with Predictions of the Vibrational Entropy, *Z. Metallkd.* 85 (1994), 3, 154-163.
- M. A. J. Somers, E. J. Mittemeijer: Verbindungsschichtbildung während des Gasnitrierens und des Gas- und Salzbadnitrocarburierens, *Härterei-Technische Mitteilungen HTM*, 47, (1992), 1, 5-13.
- B. Langenhan, H.-J. Spies: Einfluss der Nitrierbedingungen auf Morphologie und Struktur von Verbindungsschichten auf Vergütungsstählen, *Härterei-Technische Mitteilungen HTM*, 47, (1992), 6, 337-343.
- T. B. Massalski: *Binary Alloy Phase Diagrams*, ASM International 1990, 1. del, 2. izdaja, str. 1729.
- F. Neumann: Der Potentialbegriff und seine Aussage im Rahmen thermochemischer Prozesse, *Härterei-Technische Mitteilungen HTM*, 33 (1978), 4, 192-200.
- B. Prenosil: Gefüge der badnitrierten und in Ammoniakatmosphäre mit Kohlenwasserstoffzusatz hergestellten Schichten, *Härterei-Technische Mitteilungen HTM*, 20 (1965) 1, 41-49.